

Franc Jakopin
Ljubljana

PRIIMEK *Škerlj* V SESTAVU DANAŠNJIH SLOVENSKIH PRIIMKOV

Ob priimku *Škerlj* srečamo v današnjem slovenskem priimkovnem sestavu precej variantnih zapisov, ki povzročajo v uradnih dokumentih veliko težav in nevšečnosti, raziskovalca priimkov pa lahko zapeljejo na napačno sled, ko jih skuša povezati z najustreznejšim apelativom. Razen osnovnih variant priimka je v slovenščini tudi več izpeljank, ki se po glasovnem ustroju osnove sicer ujemajo, v resnici pa jih moramo zaradi njihove zemljepisne razvrščenosti, različne pogostnosti in formalnih lastnosti razdvojiti. Takšno neenotno stanje so deloma izoblikovali različni narečni izgovori priimka, deloma pa gre tolikšna pisanost na račun umetnih adaptacij priimkov po bolj ali manj verjetnih asociacijah z različnimi apelativi; to je bilo v večji meri mogoče v času, ko pravni status priimkov še ni bil tako utrjen, kot je danes.

Da bomo lahko opazovali vse priimke, ki bi utegnili biti zaradi glasovnega sestava kakorkoli povezani s priimkom *Škerlj*, jih bomo najprej iz obeh zbirk¹ izločili in razvrstili v skupine po tipu zapisa. Priimkovne »bloke« bomo ločili glede na prvi soglasniški sklop (*šk-* : *sk-*), po zapisu »sonantičnega« *r* (*-r-* : *-er-* : *-ri-*; v dveh primerih tudi *-ar-* : *-ra-* in v enem *-ere-*); tako smo prišli do tehle možnosti, ki pa niso v vseh členih obakrat realizirane: *škr-*, *šker-*, *škri-*, *škra-*, *škere-*; *skr-*, *sker-*, *skri-*, *skar-*, *skra-*, *skere-*.

Priimki iz Začasnega slovarja slovenskih priimkov:

Škrlj	Škerlj	Škrilec	Skrlovnik
Škrlec	Škerl	Škrila	Skrlj
Škrlep	Škerlak		Skrlec
Škrl	Škerlec		Skrlep
Škrlovnik	Škerlin		Skrl
Škrlevaj	Škerlavaj		Skrlič
Škrletovič	Škerle		

¹ *Začasni slovar slovenskih priimkov*, ured. F. Bezljaj, SAZU, Ljubljana 1974; *Priimki na Slovenskem*, pripravil P. Jakopin, (rokopis).

Škrla
Škrlak

Škerlep

Skerlovnik
Skerlak
Skerlep
Skerlj

Skrila
Skrilec
Skriler

Skarlovnik

Skralovnik

Priimki iz zbirke 1971 v enakem zaporedju (če variante v tej zbirki ni, stoji namesto priimka znamenje Ø; nove variante so ločene s črto):

Škrlj	Škerlj	Škrilec	Škerelj	Skrlovnik
Škrlec	Škerl	Škrila	Škerel	Škrlj
Škrlap	Škerlak			Ø
Škrl	Škerlec			Ø
Škrlovnik	Ø			Ø
Ø	Škerlavaj			Škrlič
Ø	Ø			
Ø	Ø			
Škrlak	Škerler			
Škrlin	Škerlič			
Škrlič	Škerlovaj			

Skerlovnik	Ø	Skarlovnik	Skralovnik
Skerlak	Ø		
Skerlep	Ø		
Ø			
Škerl			
Škerlič			
Škerlavaj			

Že bežen pogled na oba seznama nam pokaže, da se je sestav variant celo v zadnjih desetletjih spremenil; če odmislimo nekaj napak pri popisovanju priimkov (ki pa so za obstoj nekaterih frekvenčno »šibkih« variant lahko usodne), opazimo na listi nekaj novih priimkov, katerih nosilci so se v teh desetletjih pač priselili; nekateri priimki pa so preskočili iz ene variante v drugo; z novejšega seznama je popolnoma izginila skupina z začetno zvezo *skri-*, na novo se je pokazal tip z zvezo *škere-*; večjo omahljivost opazimo pri sicer malofrekventnem priimku *Škerlavaj* (dominanta). Oba seznama očitno dokazujeta, da so variante z začetnim *šk-* v premoči po številu in frekveni.

Glede pogostnosti posameznih priimkov lahko rečemo, da noben priimek tipa *Škerlj* ne doseže najvišje frekvenčne plasti (nad tisoč);² moč-

² Prim. F. Jakopin, *Nekaj značilnosti najfrekventnejših slovenskih priimkov*. Wiener Slavistisches Jahrbuch XXI (1975), str. 93–102.

nejši se gibljejo med 500 in 100 (*Škrlj* — 500, *Škrlec* — 350, *Škrilec* — 200, *Škerlak* — 190, *Škerl* — 150, *Škerlj* — 120), šibkejši (v frekvenčni plasti med 100 in 10) so: *Škrlep*, *Škrlič*, *Škrlin*, *Škerlavaj*, *Škerler*, *Škerlič*, *Škrila*, *Škrlič*, *Skerloovnik*, *Škarloovnik*, *Skraloovnik*, *Škrlep*; vsi drugi ne dosežejo niti frekvence 10. Domnevati smemo, da so nekateri manj frekventni priimki naše skupine s svojim jedrom zasidrani v hrvatski kajkavščini in čakavščini, močnejši pa so doma na slovenskem in srbohrvatskem ozemlju; so pa tudi samo slovenske variante. Za nekatere priimke lahko vsaj obrisno ugotovimo, kod so razširjeni v strnjem pasu; tako je tip *Škerlj* (z variantami) znan od Bele Krajine preko Dolenjske, Istre in Primorske do Goriške (podaljšek na hrvatsko stran je nedvomen); variante priimka *Škrlec* srečamo na vzhodnem obrobju slovenskega ozemlja, v pasu med Krškim, Ptujem in Ljutomerom, kar spet govori za neposredno zvezo s hrvatskim kajkavskim območjem; še bolj določno v Pomurje je lokaliziran priimek *Škerlak*, ki je prav tako razširjen na drugi strani slovensko-hrvatske jezikovne meje. Zelo čisto lokalizacijo izkazuje tudi priimek *Skerloovnik* (z variantami), saj ga ni najti zunaj območja osrednje Štajerske in južne Koroške (Celje—Dragograd).³

Predno se lotimo obravnave glavnih variant priimka *Škerlj*, moramo s seznama odstraniti tiste priimke, ki so se jim pridružili čisto »slučajno« zaradi zvočne podobnosti, so pa očitno drugačnega izvora. Med takšne lahko na prvem mestu prištejemo priimek *Škrlep* (z variantama *Škerlep* in *Skrlep*), ki predstavlja med imeni apelativ *skrlup* (tudi *škr-lup*, *skorlup* *ipd.*); beseda spada v slovenskih narečjih in v slovanskih jezikih med izrazite »spremenljivke«, čeprav je etimološko jasna (*skor-lup*).⁴ Svojo priimkotvornost je uveljavila zlasti v poljščini in beloruščini: *Skorupka* (priimek poljskega jezikoslovca), belor. *Skarupa*, *Škaruba*, *Škaruboŭski*, starorus. *Skorupa*.⁵ Slovenski zapis *Škrlep* je nastal zaradi redukcije nenaglašenega vokala *u*, podobno kot v priimkih tipa *Urlep*/*Urleb* iz *urlaub*.

Priimek *Škerlak* bi samo v manjšem odstotku preko ptičjega imena *škriljak* (nucipraga caryocatactea) povezali s priimkom *Škerlj*, sicer pa se nedvomno povezuje z imenom za širokokrajni klobuk (*škriljak*, *škriljak*), ki ga poznajo vzhodni Slovenci in Kajkavci; besedo razlagajo že

³ Prim. *Začasni slovar* ... (op. 1), str. 535—600. Starejše toponime tipa *Škrilje*, *Škrlje* navaja F. Bezljaj (SVI II, 245); tri kmete s priimkom *Škerl(j)* srečamo v Urbarjih slovenskega Primorja II (Milko Kos, SAŽU, Ljubljana 1954) že konec 15. stoletja (Tomaj, Vipava); današnji toponimi *Škrilj* (2), *Škrilje* (4), *Škrle*, *Škrlje*, *Škrljevo*, *Škrliji*, *Škrlovice* so znani v strnjem pasu bivših okrajev Crnomelj, Kočevje, Novo mesto, Ljubljana okolica, Postojna, Gorica; naselja *Škrljeveci*, *Škrljevec* in *Škrlini* so na Koprskem (Krajevni leksikon LRS, Ljubljana 1954); blizu Reke je toponim *Škrljevo* (prim. tudi sh. apelativ *škrljevo*, *škrljeva bol* — Gorski Kotar, Krk, Istra).

⁴ P. Skok, *ERHSJ* III, 266—7; M. Vasmer, *REW* II, 646—7.

⁵ M. V. Biryła, *Belaruskaja antrapanimija* II, Minsk 1969, str. 367.

starejši kajkavski slovarji, v Akademskem riječniku⁶ pa najdemo tudi različne avgmentativne in deminutivne izpeljanke, npr. *škriljača*, *škri-ljačac*, *škriljačec*; *škriljača*, *škriljačica*, *škriljačina*; *kriljak*, *kriljača*, *kri-ljava*.⁷ Imena za značilna pokrivala (kakor tudi za druge dele obleke) so preko vzdevkov pogosto prehajala v priimke, npr. rus. *Kolpakov*, *Klobukov-Masa'skij*,⁸ bolg. *Kalpačev*,⁹ belor. *Kaŭpak*,¹⁰ polj. *Kapelusz*.¹¹ Izraz *škril(jak)* (etimol. isto kot *krilo*) nekoliko preseneča zaradi začetnega *šk-*,¹² ki je sicer ohranjen samo v polj. *skrzydło*; tudi v pomenu *krilo* je beseda priimkotvorna, npr. rus. *Krylov*, staropolj. *Krzydło*, *Skrzydło*,¹³ češ. *Křídlo*,¹⁴ bolg. *Kril*, *Krilov*; v čakavščini je iz *krelo* (*hrelo* — *Hrelja* — *Relja* — *Reljko*) nastal priimek *Reljković*. Verjetno sodi v to vrsto tudi slovenski priimek *Krelj* (*Krel*); prim. apel. *kreljut*.

Drugim priimkom, ki so ostali na seznamu, pa lahko skupaj s priimkom *Škerlj* iščemo izhodišče v dveh apelativih, ki sta po glasovni substanci in zemljepisni razširjenosti približno enako ustrezna, po antroponimični afiniteti pa nikakor nista enakovredna; gre za ime kamenine *skril* — *skrl* (skrilavec) in za narečno ime *škrlj* v pomenu *škrjanec*, ki je ena od onomatopejskih variant osnove za izpeljavo poimenovanj za vrsto *škorcev* in *škrjancev*. Tretji narečni apelativ *škr*l (*škro*, *oskrd*) v pomenu »koničasto kladivo za klepanje mlinskih kamnov« je za razmeroma močno družino priimkov tipa *Škerlj* preneznatno izhodišče, čeprav ni nemogoče, da je človek dobil vzdevek po orodju, ki ga je stalno uporabljal.

France Bezljaj¹⁵ je upravičeno podvomil o apelativu *skril* — *skrl* kot ustreznem izhodišču za priimke tipa *Škerlj* in za utemeljitev navaja dejstvo, da je »izvedba priimkov brez sufiksacije v slovenščini dokaj redka«. Primeri brezsufiksalne izpeljave res niso najpogostnejši, vendar niso tako redki, npr. *Pepel*, *Skala*, *Voda*, *Veter*, *Dim*, *Saje*, *Čad*, *Kaluža*, *Megla*, *Jug*, *Sever* itd.; razloge za manjšo ustreznost apelativa *skril* — *skrl* je treba iskati predvsem v tem, da je ptičje ime takšnega kova kot je ime za škrjanca (čeprav ga človek razmeroma malo pozna in vidi, ga visoko ceni in opeva; prim. ljudsko in umetno pesem) veliko močnejši kandidat

⁶ Zv. XVII (1959), str. 680—686.

⁷ Prim. M. Pleteršnik, *SNS I, II* (1894—5).

⁸ B. O. Unbegaun, *Russian Surnames*. Oxford 1972, str. 197, 405.

⁹ S. Ilčev, *Rečnik na ličnite i familni imena u Bŕlgarite*. BAN, Sofija 1969, str. 235.

¹⁰ M. V. Biryła, c. d., str. 193.

¹¹ S. Rospond, *Słownik nazwisk śląskich II*. Wrocław 1973, str. 254.

¹² Prim. V. V. Martynov, *Slavjanskaja i indoevropskaja akkomodacija*. Minsk 1968, str. 148—159.

¹³ W. Taszycki, *Słownik staropolskich nazw osobomych III, 1*. PAN, Wrocław 1971, str. 167.

¹⁴ J. Beneš, *O českých příjmeních*. ČSAV, Praha, 1962, str. 228.

¹⁵ *Slovenska vodna imena II*. SAZU, Ljubljana 1961, str. 245—6. F. Bezljaj dopušča možnost, da je podlaga priimkom tipa *Škerlj* stvn. antroponim *Scerilo*, *Šcherilo*; prim. stvn. apel. *skerotalpa*, *krt*.

za vzdevek kot ime kamenine, ki pa ga v priimkih res najdemo samo v izpeljavah, npr. *Kamenšek, Kamenik, Kremenšek* ipd. Tako moramo ob istih glasovnih in zemljepisnih pogojih dati prednost izpeljavi iz ptičjega imena in šele na drugem mestu (če to narekuje formant) imenu za kamenino. Zanimivo je, da tudi nimamo priimka tipa *Škriljar*, ki bi bil še najbolj upravičen, saj so priimki za poklice oz. delovanje oseb med bolj pogostnimi.¹⁶

Apelativ *skril* se je iz slovanskih knjižnih jezikov večinoma umaknil; izpeljanki imata slovenščina in srbohrvaščina (*skrilavec, škrljavec*), v vzhodnoslovanskih jezikih je rus. *šifer (slanec)*, белор. *шыфер*, ukr. *шыфер* (iz nem. *Schiefer(stein)*; prim. slov. priimek *Šifrer*), v poljščini je kalikiran prevod *łupek*, medtem ko je v čeških in slovaških narečjih še ohranjena stara beseda (*s*)*křidla, (s)*křidlice, (*s*)*kridla, (s)*kridlice, toda knjižna jezika poznata samo novo tvorbo, križanca med navedenimi ljudskimi oblikami in besedo *břitva*: č. *břidlice*, slovaš. *bridlica*. Kopečný (ESJČ, 79) išče motiv za takšno križanje v ostrini skrilavčevih plošč, verjetno pa je treba iskati vzroke za širši umik besede v homofoničnosti s frekventnejšo besedo za *krilo*, posebno v zahodnoslovanskih jezikih. V zahodnoruskih in beloruskih narečjih je izraz *skryl'* znan v pomenih »rezina kruha, buče ipd; trska, oblanje«. Med slovanskimi priimki iz apel. *skryl'/skril'* srečamo v ruščini redke priimeke *Skryl'nikov*, ki ga Unbe- gaun¹⁷ izpeljuje iz *Skrynnikov* po apel. *skrynja* (vendar to najbrž ni potrebno) in češki priimek *Škřidlář*¹⁸ (po poklicu; človek, ki pokriva strehe s skriljo).

Med priimki z našega seznama bi ustrezali izpeljavi iz apel. *skril* predvsem trije (z variantami): *Škerlavaj, Škrila* in *Skerlovnik*. Prvi je tvorjen iz pridevniške osnove *skrilav* in sufiksa *-aj*, kot npr. *bogat, bogataj* → *Bogataj*; *Škrila* je samo antroponimizacija imena za kamenito ploščo (del peči); ni pa izključena tudi možnost, da je priimek češki *Škrļa* (skopuh, lakomnik). Štajersko-koroški priimki *Skarlovnik, Skra-lovnik, Skerlovnik, Skrlovnik, Škrlovnik* so tvorjeni po tipu *breza* → *brezovnik* → *Brezovnik* iz *skrl*.

Če primerjamo priimkotvorno moč splošnoslovenskega ptičjega imena *škrjanec*, ki se je s šestimi variantnimi priimki povzpел med najpogostnejše slovenske priimke (*Škrjanec, Škrjanc, Škerjanec, Škerjanc, Škorjanec, Škorjanc*; obstajajo tudi redke variante z začetnim *sk-*) in narečnega *škrlj*,¹⁹ *škrlec* v priimkih tipa *Škerlj* in *Škrlec*, dobimo približno razmerje 4:1 v korist prvega, kar ustreza razširjenosti apelativov. S sufiksoma *-in* in *-ič* sta izpeljana tudi priimka *Škerlin* in *Škerlič*.

¹⁶ Zveza med človekom in kamenino *skril* je predvsem v tem, da jo pridobi in obdela (*Schieferhauer*) ter z njo pokriva streho.

¹⁷ c. d., str. 114.

¹⁸ J. Svoboda, *Staročeská osobní jména a naše příjmení*. ČSAV, Praga 1964, str. 192–5.

¹⁹ Prim. *ARj XVII* (1959), str. 680–686; M. Pleteršnik, *SNS II*, str. 636.

Kako univerzalne so variante onomatopejske osnove *čvrlj*, *švrlj* ipd., nam zlasti kažeta dve vrsti hipokorističnih izpeljav v sh., prva s sufiksom *-uga* v *čevrljuga*, *ševrljuga*, *švrljuga*, druga s skrajnim hipokorističnim krajšanjem (*ševa* = *škrjanec*), ki ga poznamo posebno pri osebnih imenih; nedvomno je neizkazan na podoben način nastali apelativ (*šega*)²⁰ omogočil slovenski priimek *Šega* (*Šegec*, *Šegula*?). Večkrat prihaja tudi do stika z drugo serijo onomatopejskih osnov (*skvor-*, *skver-* ipd.), ki so zlasti podstava za tvorbo imen *škorec*, *škvorec*, rus. *skvorec*, bolg. *skorec*, sh. *skvorac*, *čvorak*, *škvorak* itd., so se pa deloma v poljščini in drugod uporabile tudi za tvorbo imen za škrjance (prim. polj. *skorronok*, rus. *skovoronok*, bolg. *skorranec* itd. (prim. še rus. *žavoronok*, *ščavoronok*). Nekaj slovanskih priimkov tipa *Škrjanec*: rus. *Žavoronkov*, polj. *Skorron*, *Skorronok*, *Skorroniak*, *Skorroniczak*, *Skorronski*,²¹ č. *Škrivan(ek)*,²² ipd.

Résumé

LE NOM ŠKERLJ DANS LE CADRE DES NOMS SLOVENES ACTUELS

L'auteur du présent article place le nom *Skerlj* dans le cadre des noms slovènes actuels qui ont la même constitution phonétique, en éliminant les noms qui, par leur répartition géographique, leurs fréquences et caractéristiques formales, n'entrent pas dans ce cadre.

A l'origine du nom *Skerlj* (et de ses variantes) entrent l'appelatif *skril* (*Schiefer*) et la base d'une onomatopée populaire *škrj* (*alauda*). Par l'énorme force de créer les noms propres de cette dernière nommée, on chercherait l'origine du nom *Skerlj* surtout dans celle-ci.

²⁰ P. Skok, *ERHSJ III*, str. 390, obžaluje, da »slov. *šega* prema Štrekelju ne postoji«; *ERHS, I*, str. 331. A. Breznik vidi izvor priimka *Šega* v sklopu *lepa šega* (običaj, navada; zvitost), kakor se je imenoval škofjeloški meščan leta 1453 — Christoff *Lepaschega* (Zloženke v slovenščini, Razprave SAZU II, Ljubljana 1944, str. 57). Prim. tudi F. Bezljaj, *Eseji o slovenskem jeziku*, Ljubljana 1976, str. 147-8.

²¹ J. Bubak, *Nazrovska ludnošci daronego starostvoa norootarskiego II*, PAN, Wrocław 1971, str. 63-4.

²² J. Svoboda, c. d., str. 196.